

Vasasztalok nyomában

Szádeczky-Kardoss Tamás földmérővel, tájfutóval és természetjáróval vágunk neki a budai hegyek II. kerületi részének, hogy vasasztalokat nézzünk. Ezek a tárgyak a hajdani földmérők munkáját segítették.

Bizonyára sokan látták már Budapest területén négyzetes vagy henger alakú, vasból készült hasábot. Lehet velük találkozni a pesti oldalon, a Margit-szigeten, de még a Műegyetem kertjében is. *Szádeczky-Kardoss Tamással* az egyik legrégebbi ilyen tereptárgyhoz kaptunk fel a Vadaskert nevű hegyre. A négyzetes alapú, vasból készült hasábot, amely viszonylag épségben vészelte át az elmúlt majd' másfél évszázadot, a főváros első, 1872-es feltérképezésekor állították ide. Elsősorban azért volt erre szükség, hogy a vasból készült hasábkra olyan vízszintes felületet, más néven asztalt erősíthessenek, amelyre a földmérő rátehetette érzékeny műszerét. Ezek a vasasztalok lényegében ugyanazt a célt szolgálták, mint a földből alig kilátszó négyzetes alapú kövek, amelyek a tetejükön kereszt alakú véséssel vagy bronzcsappal voltak ellátva. Az 1872-ben kihelyezett asztalok különösen mivesek, sokukon olvasható a pont száma, a vízszintes koordinátáik bécsi ölben, magasságuk bécsi lábban. Nagyon szép emlékei a hazai földmérésnek, sajnos a százon felül kihelyezett példányból alig néhány maradt meg teljesen épen – óvjuk őket!

– Ez az egyik legjobb állapotban fennmaradt, 1872-ben elhelyezett geodéziai vas mérőasztal, akkori elnevezése szerint állópont. Budán ötven ilyen, a Ganz-öntödében készült darabot helyeztek el – mondja Tamás. Mind a négy oldalán vannak információk. Az egyik: III. HSZ. Á.P. 1872, jelentése a III-as helyszámú állópont. A másik oldalon: NY. R.2656°.318. magyarul: nyugati rendező: 2656.318 bécsi öl. Ez a Gellért-hegyi kezdőpontú sztereografikus vetületi rendszerben a kelet-nyugati koordináta. A rendező pedig a latin ordinata magyar fordítása. A következő oldalon: ÉSZ. M. 3403°.821. jelentése: Északi metszék: 3403.821 bécsi öl. Ez a Gellért-hegyi rendszer észak-déli koordinátája. A metszék pedig az abszcissa fordítása. Majd az utolsó oldalon: DN. SP.F. 870' ÁDR. T.F. 1176' felirat díszeleg. A megfejtés: A Duna sempontja felett 870 bécsi láb. (Ez a bécsi öl hatod része.) Az Ádriai tenger felett 1176 bécsi láb. A „Duna sempontja” a Lánchíd budai pillérjében lévő vízmérce nullpontja. Akkor így mondták: sempont. Az „Ádriai tenger” pedig nem a Nadapról ismert és szintezéssel meghatározott Adriai-tenger feletti magasság, hiszen azt 1888-ban állították, hanem a fiumei vízmérce nullpontjától trigonometriai úton levezetett magasság (a háromszögelés során magassági szögeket is mértek). Az asztal tetején észak-dél és kelet-nyugat irányú hornyot látunk, a pont helye, ahová a műszerrel fel kellett állni, a kettő metszése.

A budai hegyekben még több helyen találhatunk ilyen vasasztalokat. Némelyikük igen rossz állapotban van, a leggyakrabban a tetején lévő asztal hiányzik.

Már sietünk is át az Apáthy-szikla tetejére, ahol talán a kerület, de lehet, hogy az egész Budai-hegység legközismertebb vasasztala áll. 1933-ban ismételt városmérésre került sor. Ekkor már kezdtek kiépülni újabb területek, de a pontosság tekintetében is korszerűbbek lettek a követelmények. Az akkor készült vasasztalokkal már sűrűbben találkozhatunk, amelyekből kétfélet gyártottak. Egyik a rudas változat, amit irányozni lehetett, és ha mérni akartak az asztalról, ki lehetett emelni a rudat. A többség azonban sima vasasztal volt, szerencsére ezekből még nagyon sok található. Mindenesetre itt, a szikla tetején egy rudas példány maradt fenn. Így nemcsak mérni lehetett róla, de bemérni is, mert a rúd ebben segített. Az 1933-as példányokon csak az évszám és Budapest, vagy akkori hivatalos nevén Székesfőváros címere látható.

Az Újlaki-hegy teteje felé vesszük az irányt, az itteni sima tetejű vasasztal szintén 1933-as gyártású. Oldalán a két sárga sáv turistajelzés is mutatja a követendő irányt, társam szerint egyáltalán nem baj, hogy jelek lettek festve rá, legalább jobban megnézik az errefelé haladók.

– Nagyon sok, kövel állandósított háromszögelési pontot is elhelyeztek 1933-ban. Ezeket is használják még napjainkban – hívja fel a figyelmet Tamás. Azt is hozzátesszi, hogy az eddig látottak mind a térképezés vízszintes jelei voltak, de vannak magassági jelek is, amelyek szintén nagyon fontos szerepet kaptak a szakszerű és alapos felmérésben.

A vízszintes hálózat kialakításával egyidejűleg a magassági hálózatot is elkészítették 1872-ben. Amit most szintezésnek nevezünk, azt akkor lejt mérésnek hívták. Az akkor elhelyezett „Lejt mérési táblákból” is maradt néhány az utókorra. A Batthyány tér közelében az Iskola utca elején látható egy belőlük. A táblán: LI a dunasempontja fölött 27'-0" Budapest fv. lejt mérése. Jelentése: 51. magassági tábla. A helyszín magassága 27 bécsi láb és 0 hüvelyk a már ismert Lánchídi vízmérce „sempontja felett”. A kerek magassági értéket úgy tudták elérni, hogy a mérés után helyezték a falba a táblát úgy, hogy a teteje essen erre a kerek értékre.

Itt még megtudom, hogy az 1933-as városméréskor is helyeztek el magassági jeleket. A város lakott részén nagyon sok helyen találkozhatunk ilyen fali tárcsával a házak lábazatában, ahol az Adriai-tenger feletti magasság szerepel a pont sorszáma mellett. A Budai-hegységben is láthatunk ilyeneket a főbb sétautak mentén, kőben elhelyezve. Sajnos, ezek napjainkban a színesfémgyűjtés miatt egyre pusztulnak. Ezek a kövek gyakran vízszintes alappontok is, kis bronzcsappal a közepükön. Sajnos, a Alsó-Kecske-hegyen az elmúlt években kiástak egy vasasztalt. Nem ártana jobban óvni őket.

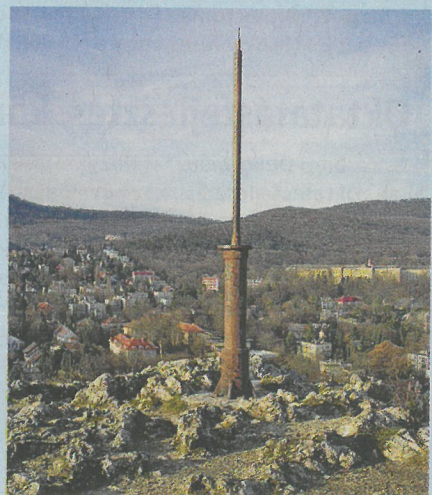
KERTÉSZ Z ISTVÁN

A Fekete-fej és a Vadaskerti-hegy 1872-es asztala

Az Újlaki-hegyen egy 1933-as vasasztal található

Az Apáthy-sziklán lévön egy vasrúd is látható

Lejt mérési tábla a Vizivárosban